

رویکرد سمبولیک

ابعاد و گونه‌های نمادپردازی

در

شعر معاصر فارسی

چاپ اول

دکتر عباس باقی‌نژاد

عضو هیأت علمی

دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه

سرشناسه	: باقی‌نژاد، عباس، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: رویکرد سمبولیک: ابعاد و گونه‌های نمادپردازی در شعر معاصر فارسی / عباس باقی‌نژاد.
مشخصات نشر	: ارومیه: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ارومیه، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۲ ج.
شابک	: دوره: ۲-۱۰-۹۶۴-۹۷۸؛ ج. ۱-۵-۲۰۸۷-۱۰-۹۶۴-۹۷۸؛ ج. ۲-۲۰۸۸-۱۰-۹۶۴-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: Symbolic Approach Aspects and types of symbolism in Persian contemporary poetry
یادداشت	: واژه‌نامه.
عنوان	: ابعاد و گونه‌های نمادپردازی در شعر معاصر فارسی.
موضوع	: سمبولیسم (ادبیات)
موضوع	: شعر فارسی - قرن ۱۴ - تاریخ و نقد
موضوع	: آعران ایرانی - قرن ۱۴ - نقد و تفسیر
شناسه افزوده	: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ارومیه
رده بندی کنگره	: PIR ۳۸۵۳ ب ۲ ۱۳۹۱
رده بندی دیویی	: ۸۰۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۰۰۴۸۸

عنوان کتاب: رویکرد سمبولیک، ابعاد و گونه‌های نمادپردازی در شعر معاصر فارسی

مولف: دکتر عباس باقی‌نژاد

طراح روی جلد: صالح زاده

لینو گرافی / چاپخانه: مجید گرافیک / جمالی

ناشر: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه

نوبت انتشار: اول خرداد ۱۳۹۳

شابک جلد ۱: ۵-۲۰۸۷-۱۰-۹۶۴-۹۷۸

تیراژ: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۰۰۰۰۰ ریال

تعداد صفحات و قطع: ۴۴۶ صفحه / قطع وزیری

نشانی: صندوق پستی ۹۶۹ / تلفن ۰۴۴۱۲۷۱۹۹۰۰ داخلی ۲۷۸

فهرست مطالب

یادداشت

پیش‌گفتار و کلیات:

۱	از مشروطه تا دهی بیست
۷	فره‌یون توللی
۱۲	روچهر شیبانی
۱۵	دهی سی و چهل
۱۸	سلمان سیرانی (آینده)
۲۲	هوشنگ اشباح (ه.ا. سایه)
۲۶	سیاوش سیرانی (کوی)
۳۲	نصرت رحمانی
۳۷	دهی پنجاه
۴۰	احمد رضا احمدی
۴۵	طاهره صفارزاده
۵۰	انقلاب اسلامی
۵۳	منوچهر آتشی
۵۸	سلمان هراتی
۶۲	پی‌نوشت‌های پیش‌گفتار و کلیات

فصل اول

۷۰	نیما یوشیج
۷۱	نظریه‌پردازی
۷۴	طبیعت
۷۸	انسان و طبیعت
۸۲	اقلیم‌گرایی
۸۳	نمادگرایی
۸۵	آشکال سمبولیسم

فهرست مطالب

۸۶	 روایت‌های نمادین
۹۵	 مرغ آمین
۹۹	 روایات اقلیمی
۱۰۵	 سمبولیسم و انسان‌وارگی
۱۲۰	 سمبولیسم آوایی
۱۲۶	 انسجام نمادین
۱۳۱	 پی‌نوشت‌های فصل اول

فصل دوم

۱۴۲	 احمد شاملو
۱۴۶	 زبان سیال و حماسه
۱۵۰	 سمبولیسم
۱۵۳	 سمبولیسم و من عمومی
۱۵۷	 انسان مطلق
۱۶۸	 سمبولیسم و اعتراض
۱۷۵	 سمبولیسم اجتماعی
۱۸۴	 آزادی، عدالت، فقر
۱۹۲	 زندگی و مرگ
۲۰۵	 آرمان‌گرایی
۲۱۵	 پی‌نوشت‌های فصل دوم

فصل سوم

۲۲۴	 مهدی اخوان ثالث (م. امید)
۲۲۷	 سنت و سبک خراسانی
۲۲۹	 شاعر شکست
۲۳۰	 تعهد، حماسه، ایران

فهرست مطالب

۲۳۲		تجسم ثانوی
۲۳۵		روایت و سمبولیسم
۲۴۰		سمبولیسم و تاریخ
۲۵۵		سمبولیسم و آرامان‌گرایی
۲۶۳		سمبولیسم و اسطوره
۲۶۸		سمبول، تصویر و توصیف
۲۷۷		واژگان، پدیدارشناسی و سمبول
۲۸۴		خط و خط‌های سمبلیک
۲۸۶		پی‌نوشت‌های فصل سوم

فصل چهارم

۲۹۵		سهراب سپهری
۲۹۷		عرفان، زبان و مدرنیسم
۳۰۰		سمبولیسم
۳۰۳		ارتباط کوانتومی
۳۰۹		نفی فردیت
۳۱۳		شگفتی مداوم
۳۱۹		عشق
۳۲۲		زیبایی و شهود
۳۲۶		حرکت و کمال بی‌نهایت
۳۲۶		درخت
۳۲۹		تنهایی
۳۳۳		خواب
۳۳۸		سفر
۳۴۴		دنیای آرمانی
۳۴۸		پی‌نوشت‌های فصل چهارم

فهرست مطالب

فصل پنجم

۳۵۵	 نادر نادرپور
۳۵۸	 تغزل
۳۶۳	 مانتیسم
۳۶۵	 تصویرپردازی
۳۶۹	 مینوایم
۳۷۲	 تردد و تناقض
۳۷۸	 ناکامی
۳۸۴	 گریه و گریستن
۳۹۰	 انگاره‌ی زنانه
۳۹۶	 نوستالژی
۳۹۹	 کامجویی
۴۰۵	 جوانی و پیری
۴۱۶	 شب و روز
۴۲۸	 پی‌نوشت‌های فصل پنجم

سمبولیسم یکی از مهم‌ترین جنبه‌های نوآوری در شعر نو فارسی به شمار آمده و بنیانی‌ترین تفاوت‌های شعر امروز و شعر کلاسیک فارسی را رقم زده است. رویکرد سمبولیک شاعران و گرایش آنان به نمادپردازی، زمینه‌ای برای توسعه ابعاد زبانی، معنایی و خیالی شعر در روزگار ما فراهم آورده و تأثیری ژرف و پر دامنه در کیفیت تکوین عناصر شعری بر جای نهاده است.

نباید فراموش کرد که سابقه بهره‌مندی شعر فارسی از سمبول، محدود به روزگار ما نیست. نمادپردازی در شعر گذشته‌ی فارسی، خصوصاً در ادب عرفانی سابقه دارد. اما نوع گسترده‌ی و نیز تثبیت آن به عنوان ارزش و ضرورتی شعری در روزگار ما صورت‌گرفته و نیما یوشیج اتفاق افتاده است. شعر امروز و به تعبیری، شعر نو فارسی به شکلی تحول‌آلود از شعر کلاسیک یافته، بیش از گذشته به نمادپردازی و بیان سمبولیک توجه نشان داده و آن را به عنوان یکی از ارکان خود پذیرفته است. نیما از همان زمان که دست به تغییر مسیر شعر فارسی نمود و ابعاد و جنبه‌های مختلف آن را دستخوش تحول کرد، اهمیت نماد و نمادپردازی را یادآور شده و برای نخستین بار از ضرورت بهره‌مندی شاعران از سمبول سخن گفت. پس از نیما دیگر شاعران نوپرداز هر یک به نوعی از این آموزه‌ی نیما بهره برده و در تکوین سمبولیسم شعر امروز تلاش نمودند. آن‌ها با

بهره‌گیری از نماد و بیان نمادین توانستند ظرفیت‌هایی تازه و متفاوتی در شعر فارسی ایجاد نمایند و شعر فارسی را با فضاها و معانی و مفاهیم جدیدی آراهند. همه‌ی بزرگان شعر امروز و شاعران صاحب‌سبک معاصر به نسبتی از این به‌آورد شعر به بهره‌برده و آن را با شیوه و سبک شعری خویش تلفیق کرده‌اند. الگوهایی که نیما در باب نمادپردازی ارائه داد، سبب شد نگاه و ذهن شاعران توجه به فضاها و فضاها به شود که پیش از آن، شاعران فارسی، بدان توجهی در شعر نشان داده بودند. با این جهت دهی، عناصر تازه‌ای به شعر راه یافت که به واسطه‌ی آن‌ها شعر فارسی توانست با دنیای معاصر، نسبتی نزدیک یافته و محصول واقعی روزگار شود. از این رهگذر، شاعران امروز، توفیق یافتند اشعاری بیافرینند که در آن انسان امروز و عواطف و افکار و زندگانی او بازتاب یافته و روابط و مناسبات پیچیدگی‌های دنیا و زندگی امروزی ترسیم شود.

در این مجموعه تلاش شده محتوای سمبولیسم شعر معاصر، در آثار ده شاعر مطرح، که تاثیرگذار بوده‌اند و هر یک، تشبیه‌ی قابل تأمل در کار خود دارند، مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد. در این راستا، شاعران تشریح شیوه‌ی نمادپردازی هر یک از این شاعران، اعتقادات، افکار، ذهنیات، عواطف و دیگر زمینه‌هایی را که می‌توان بستر تکوین سمبولیسم آنان تلقی نمود، بیان نمود. قصد نهایی کار، ارائه‌ی ترسیمی کلی از ذهنیت و نگرش نمادین و استیژه‌های رویکرد شاعران به سمبولیسم است. طبعاً انتخاب ده شاعر خاص از میان شاعران بسیاری که در عرصه‌ی شعر نو، ظهور یافته‌اند، کار ساده‌ای نیست. اما با توجه به میزان تاثیرگذاری هر یک از شاعران معاصر در جریان شعر نو و

نقشی که در تکوین کلی سمبولیسم شعر معاصر داشته‌اند، تلاش شده صرف‌نظر از اعتبار و آوازه‌ی شاعران، مبنای انتخاب، سبک انحصاری و تشخیصی قابل تامل در کار آنان باشد؛ طوری که بتوانند جریان‌های شعری معاصر را نمایندگی کنند. مشخصه‌های آثار هر کدام از آن‌ها به نوعی در آثار همفکران و شاعران متعلق به طیف‌هایی که از آن‌ها تأثیرپذیری داشته‌اند، قابل جست‌وجو باشد. از این نظر می‌توان آن‌ها نمود شاعرانی که محور کار در این مجموعه هستند، افراد موثری در دوره‌ی قبل و بعد از انقلاب بوده و هر یک به گونه‌ای در جهت سامان دادن به اشکال سمبولیسم شعر معاصر نقش داشته‌اند. هر کدام از این شاعران، جریانی از شعر امروز را نمایندگی کرده و طیفی از شاعران معاصر را تحت تأثیر قرار داده‌اند.

با توجه به تفاوت‌های فکری و سبکی هر یک از این شاعران، اعمال شیوه-ای یکسان برای تحلیل اشعار و تبیین ویژگی‌های سمبولیسم آن‌ها میسر نبود. از این روی تلاش گردید در پرداختن به هر شاعر، روشی متناسب با دنیای فکری و مشخصه‌های ویژه‌ی همان شاعر، مبنای کار قرار گیرد. تنها این صورت می‌شد وجوه متمایز و تفاوت‌های فکری و زبانی و در نهایت، سمبولیسم خاص آن‌ها را نشان داد. در این کار، بیش از سمبول‌های منفرد، به نگرش و مذهب که زمینه‌ساز گرایش‌های نمادین در شاعران بوده، پرداخته شده است. از شیوه‌ها و نمادهای مستقل، اگر سخن گفته شده، در راستای تبیین کیفیت برخورد نمادین شاعران با مفاهیم، طبیعت و اشیا بوده و در کل، قصد شده نوع نگرش سمبولیک شاعران و نحوه‌ی فضاسازی نمادین و بیان سمبولیک آن‌ها به طور کلی، و با توجه به گرایش‌های فکری و ویژگی‌های زبانی آن‌ها تشریح و تحلیل شود.

قبل از پرداختن به شاعرانی که محور اصلی کار در این مجموعه می‌باشند. روند سمبولیسم از مشروطیت تا انقلاب اسلامی به طور اجمالی بررسی گردیده است. در این مختصر، بر شعر مشروطه و دوره‌های پس از آن، به تفکیک دهه و دوره مروری شده. این امر، همراه با بیان مختصر اوضاع سیاسی و اجتماعی زمینه‌های فکری موجود در جامعه است و تشریح و تحلیل روند سمبولیسم شعری با سال ۱۳۰۰ خورشیدی تا پس از انقلاب اسلامی در بر می‌گیرد. در این بخش، با چگونگی ظهور و سبک و سمبولیسم شاعران شاخص و تاثیرگذار دهه‌های مختلف، - شاعرانی غیر از شاعران اصلی این مجموعه - با ذکر نمونه‌ی شعری آنان گمان شده و اختصاراً سمبولیسم شعری آن‌ها بررسی و تحلیل شده است.